

ΕΛΛΗΝΙΚΗ ΔΗΜΟΚΡΑΤΙΑ
Εθνικόν και Καποδιστριακόν
Πανεπιστήμιον Αθηνών

Ιστορία και Θεολογία των Εκκλησιαστικών Ύμνων

Ενότητα 8: Οι δημιουργοί των Κανόνων

Γεώργιος Φίλιας

Θεολογική Σχολή

Τμήμα Κοινωνικής Θεολογίας

B. Οι δημιουργοί των Κανόνων

(συνέχεια)

- Εισαγωγικά:
 - * Δύο μεγάλα μοναστικά κέντρα απέβησαν οι βασικοί τόποι ποιήσεως Κανόνα: η μονή του αγίου Σάββα στα Ιεροσόλυμα και η μονή του Στουδίου στην Κωνσταντινούπολη.
 - * Ένα άλλο υμνογραφικό κέντρο Κανόνων: οι ελληνικές πόλεις της Σικελίας και της Κάτω Ιταλίας (διακρίνονται στις σχολές των Συρακουσών και της Κρυπτοφέρρης).
 - * Άλλα κέντρα υμνογραφικής παραγωγής Κανόνων: η μονή του Σινά και οι μονές στην Κωνσταντινούπολη εκτός του Στουδίου.

1. Οι Σαββαΐτες υμνογράφοι

α. Ο Ανδρέας Κρήτης.

* Βίος: καταγωγή από τη Δαμασκό/μοναχός στα Ιεροσόλυμα (σε νεαρή ηλικία)/ 685: χειροτονία εις Διάκονο στην Κωνσταντινούπολη/ αρχές του Η' αι.: εξελέγη αρχιεπίσκοπος Γορτύνης Κρήτης/ 7 Ιουλίου 740: απεβίωσε στη Μυτιλήνη, επιστρέφοντας από την Κρήτη στην Κωνσταντινούπολη (ετάφη στην παραλία της Ερεσού).

(συνέχεια)

* Το ποιητικό του έργο:

- Έδωσε σπουδαία ώθηση στη δημιουργία Κανόνων.
- Συγγραφέας 690 ειρμών (μεγάλος αριθμός των οποίων εξαρτάται από τις βιβλικές Ωδές).
- Συνέθεσε Τριώδια (ψάλλονται στα Απόδειπνα της Μ. Τεσσαρακοστής) και Ιδιόμελα ή Στιχηρά των Αίνων διαφόρων εορτών.
- Ο Μέγας Κανών: αποτελείται από 250 Τροπάρια (αργότερα, προστέθηκαν Τροπάρια προς τιμή του Ανδρέα Κρήτης και της οσίας Μαρίας της Αιγυπτίας· έτσι, ο αριθμός ανήλθε σε 280)/ Ο Μέγας Κανών έχει ως θέμα την μετάνοια/ Ψάλλεται ολόκληρος στον Όρθρο της Πέμπτης της Ε΄εβδομάδας της Μ. Τεσσαρακοστής.

(συνέχεια)

β. Ιωάννης ο Δαμασκηνός.

* Βίος: γεννήθηκε περί το 675 στη Δαμασκό της Συρίας/ Διδάχθηκε φιλοσοφία, θεολογία και εκκλησιαστική μουσική μαζί με τον θετό αδελφό του Κοσμά, μετέπειτα επίσκοπο Μαΐουμά/ Έλαβε το αξίωμα του πρωτοσυμβούλου στην αυλή του Χαλίφη/ Προσήλθε για να μονάσει στην μονή του αγίου Σάββα στα Ιεροσόλυμα/ Χειροτονήθηκε πρεσβύτερος από τον πατριάρχη Ιεροσολύμων Ιωάννη Ε΄/ Δραστηριοποιήθηκε στον αγώνα υπέρ των ιερών εικόνων/ Απέθανε το 749.

(συνέχεια)

* Το ποιητικό του έργο:

- Αναδείχθηκε σε κορυφαίο υμνογράφο και μελωδό της Εκκλησίας.
- Στο ποιητικό του έργο επανήλθε στην αρχή της προσωδίας και ένωσε την ρυθμική με την μετρική ποίηση.
- Διαρίθμησε και συμπλήρωσε το βιβλίο της Οκτωήχου.
- Συνέθεσε τους Κανόνες των σημαντικότερων δεσποτικών και θεομητορικών εορτών.
- Συνέγραψε Ιδιόμελα της νεκρώσιμης ακολουθίας.

(συνέχεια)

γ. Κοσμάς ο Μελωδός.

* Βίος: γεννήθηκε το 685 στην Δαμασκό και υιοθετήθηκε από τον πατέρα Ιωάννου του Δαμασκηνού/ προσονομάζεται «Αγιοπολίτης» και «Ιεροσολυμίτης»/ Χειροτονήθηκε (πιθανόν το 743) επίσκοπος Μαΐουμά (κοντά στην Γάζα της Παλαιστίνης)/ Απέθανε περί το 750.

(συνέχεια)

* Το ποιητικό του έργο:

- Ανήκει στη χορεία των μεγάλων δημιουργών Κανόνων.
- Η ποίησή του έχει ισχυρό βιβλικό χαρακτήρα.
- Η γλώσσα της ποιήσεώς του είναι εύληπτη/ Μελοποίησε τις ποιητικές του συνθέσεις.
- Αρρύεται ολόκληρες φράσεις από τον Γρηγόριο Θεολόγο.
- Σημαντικοί οι Κανόνες του σε δεσποτικές και θεομητορικές εορτές, αλλά και στις ακολουθίες της Μ. Εβδομάδας.

(συνέχεια)

δ. Θεοφάνης ο Γραπτός

* Βίος: επονομάζεται και «μελωδός»/ Γεννήθηκε το 775 στα Ιεροσόλυμα και χειροτονήθηκε πρεσβύτερος το 811/ Κατά την εικονομαχία διώχθηκε μαζί με τον αδελφό του Θεόδωρο/ Προς στιγματισμό ως κακούργων των δύο αδελφών, οι εικονομάχοι έγγραψαν στα μέτωπά τους με πυρακτωμένη σφραγίδα δώδεκα ιαμβικούς στίχους/ Χειροτονήθηκε Μητροπολίτης Νικαίας (842-845)/ Απέθανε στις 11 Οκτωβρίου 845.

(συνέχεια)

* Το ποιητικό του έργο:

- Είναι κυρίως υμνογράφος (και όχι μελωδός).
- Συνέγραψε Στιχηρά στην ακολουθία των Θεοφανείων, δοξαστικά των Αίνων του Ευαγγελισμού και του αγίου Γεωργίου.
- Συνέγραψε τριώδιους Κανόνες.

2. Οι Στουδίτες υμνογράφοι

α. Θεόδωρος ο Στουδίτης (759-826)

- * Ηγούμενος της μονής του Στουδίου.
- * Διώχθηκε από τους εικονομάχους.
- * Συνέταξε Κανόνες (κυρίως τριώδιους και τετραώδιους), ιδιόμελα και Κοντάκια.
- * Αναθέωρησε τους Αναβαθμούς της Οκτωήχου.

(συνέχεια)

β. Ιωσήφ Θεσσαλονίκης

* Αδελφός και συμμαναστής του Θεοδώρου Στουδίτη.

* Συγγραφέας πολλών Κανόνων και Τροπαρίων (μεταξύ των οποίων και το γνωστό «Η Παρθένος σήμερα, τον προαιώνιον λόγον...»).

3. Πατριάρχες Κωνσταντινουπόλεως

- * Γερμανός (645-740).
- * Ταράσιος (+784).
- * Φώτιος (+891).
- * Ιγνάτιος (+870).

4. Αυτοκράτορες

- * Ιουστινιανός (527-567): ποιητής του ύμνου «Ο Μονογενής Υιός και Λόγος του Θεού...».
- * Λέων ο Σοφός (886-912): ποιητής των 11 εωθινών (δοξαστικά Αίνων των Κυριακών) και του Δοξαστικού των αποστίχων της Πεντηκοστής.
- * Κωνσταντίνος ο Πορφυρογέννητος (913-959): ποιητής των ένδεκα εξαποστειλαρίων (Όρθρος των Κυριακών).
- * Θεόδωρος Β΄ ο Λάσκαρης (1254-1258): ποιητής του Μεγάλου Παρακλητικού Κανόνα.

5. Ιδιώτες ή μοναχοί

- * Κασία ή Κασσιανή: ποιήτρια πολλών δοξαστικών (μεταξύ των οποίων του Εσπερινού των Χριστουγέννων και του Όρθρου της Μ. Τετάρτης) και Ειρμών Κανόνων του Μ. Σαββάτου.
- * Συμεών ο Μεταφραστής: 10^{ος} αι./ συνέταξε ιαμβικούς τρίμετρους στίχους (ακολουθία Θ. Μεταλήψεως), Κοντάκιο στον άγιο Σάββα και στιχηρά κατ' αλφάβητο (Εσπερινός Τετάρτης της Ε' εβδομάδας της Μ. Τεσσαρακοστής).
- * Δαλαμιανός μοναχός: συγγραφέας δέκα Ειρμών.

6. Ιταλοέλληνες

- Συρακούσιοι:
 - * Ιωάννης ο Θεριστής
 - * Ηλίας ο Σικελιώτης
 - * Γεώργιος ο Σικελιώτης
 - * Λουκάς ο Ανθρακεύς
 - * Ιωσήφ ο υμνογράφος
 - * Μεθόδιος ο Συρακούσιος.

(συνέχεια)

- Εκ της Κρυπτοφέρνης:
 - * Βαρθολομαίος
 - * Γερμανός
 - * Ιωάννης
 - * Προκόπιος

Τέλος Ενότητας

Χρηματοδότηση

- Το παρόν εκπαιδευτικό υλικό έχει αναπτυχθεί στο πλαίσιο του εκπαιδευτικού έργου του διδάσκοντα.
- Το έργο «**Ανοικτά Ακαδημαϊκά Μαθήματα στο Πανεπιστήμιο Αθηνών**» έχει χρηματοδοτήσει μόνο την αναδιαμόρφωση του εκπαιδευτικού υλικού.
- Το έργο υλοποιείται στο πλαίσιο του Επιχειρησιακού Προγράμματος «Εκπαίδευση και Δια Βίου Μάθηση» και συγχρηματοδοτείται από την Ευρωπαϊκή Ένωση (Ευρωπαϊκό Κοινωνικό Ταμείο) και από εθνικούς πόρους.

Σημειώματα

Σημείωμα Ιστορικού Εκδόσεων Έργου

Το παρόν έργο αποτελεί την έκδοση 1.0.

Σημείωμα Αναφοράς

Copyright Εθνικών και Καποδιστριακών Πανεπιστημίων Αθηνών, Γεώργιος Φίλιας 2015. Γεώργιος Φίλιας. «Ιστορία και Θεολογία των Εκκλησιαστικών Ύμνων». Έκδοση: 1.0. Αθήνα 2015. Διαθέσιμο από τη δικτυακή διεύθυνση: <http://opencourses.uoa.gr/courses/SOCTHEOL104/>.

Σημείωμα Αδειοδότησης

Το παρόν υλικό διατίθεται με τους όρους της άδειας χρήσης Creative Commons Αναφορά, Μη Εμπορική Χρήση Παρόμοια Διανομή 4.0 [1] ή μεταγενέστερη, Διεθνής Έκδοση. Εξαιρούνται τα αυτοτελή έργα τρίτων π.χ. φωτογραφίες, διαγράμματα κ.λ.π., τα οποία εμπεριέχονται σε αυτό και τα οποία αναφέρονται μαζί με τους όρους χρήσης τους στο «Σημείωμα Χρήσης Έργων Τρίτων».

[1] <http://creativecommons.org/licenses/by-nc-sa/4.0/>

Ως **Μη Εμπορική** ορίζεται η χρήση:

- που δεν περιλαμβάνει άμεσο ή έμμεσο οικονομικό όφελος από την χρήση του έργου, για το διανομέα του έργου και αδειοδόχο
- που δεν περιλαμβάνει οικονομική συναλλαγή ως προϋπόθεση για τη χρήση ή πρόσβαση στο έργο
- που δεν προσπορίζει στο διανομέα του έργου και αδειοδόχο έμμεσο οικονομικό όφελος (π.χ. διαφημίσεις) από την προβολή του έργου σε διαδικτυακό τόπο

Ο δικαιούχος μπορεί να παρέχει στον αδειοδόχο ξεχωριστή άδεια να χρησιμοποιεί το έργο για εμπορική χρήση, εφόσον αυτό του ζητηθεί.

Διατήρηση Σημειωμάτων

Οποιαδήποτε αναπαραγωγή ή διασκευή του υλικού θα πρέπει να συμπεριλαμβάνει:

- το Σημείωμα Αναφοράς
- το Σημείωμα Αδειοδότησης
- τη δήλωση Διατήρησης Σημειωμάτων
- το Σημείωμα Χρήσης Έργων Τρίτων (εφόσον υπάρχει)

μαζί με τους συνοδευόμενους υπερσυνδέσμους.

